

УДК 738 (477.86) : [930, 85+377+069] "1876|1914"
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2025.04.851>

КОЛОМИЙСЬКА ГОНЧАРНА ШКОЛА ЯК КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН: ІСТОРІЯ, СПАДЩИНА, МУЗЕЙНА КОЛЕКЦІЯ

Леся ПИСКОР

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-6508-2026>
учений секретар, Національний музей народного мистецтва
Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського,
вул. Театральна, 25, 78203, м. Коломия, Україна,
e-mail: l.pyskor@gmail.com

Ірина ФЕДІВ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9589-0717>
заступник генерального директора з наукової роботи,
Національний музей народного мистецтва
Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського,
вул. Театральна, 25, 78203, м. Коломия, Україна,
e-mail: i.fediv@hutsul.museum

Метою статті є висвітлення діяльності Коломийської гончарної школи як важливого мистецького та освітнього феномена кінця XIX — початку XX століття, а також аналіз процесу формування збірки її творів у фондах Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття. Об'єкт дослідження — діяльність Коломийської гончарної школи як освітнього мистецького осередку Галичини кінця XIX — початку XX століття, предмет — процес формування музейної колекції гончарної школи в збірці Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського.

Методологічною основою дослідження є міждисциплінарний підхід, що ґрунтується на поєднанні історико-культурного, мистецтвознавчого, архівного та музеєзнавчого аналізу.

Ключові слова: Коломийська гончарна школа, художня кераміка, народне мистецтво, музейна колекція, гончарство, Галичина, мистецька освіта, кахлярство.

Lesya PYSKOR

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-6508-2026>
Scientific Secretary,
The Yosaphat Kobrynskyi National Museum
of Hutsulshchyna and Pokuttia Folk Art,
25, Teatralna Str., 78203, Kolomyia, Ukraine,
e-mail: l.pyskor@gmail.com

Iryna FEDIV

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9589-0717>
Deputy Director General for Scientific Work,
The Yosaphat Kobrynskyi National Museum
of Hutsulshchyna and Pokuttia Folk Art,
25, Teatralna Str., 78203, Kolomyia, Ukraine,
e-mail: i.fediv@hutsul.museum

KOLOMYA POTTERY SCHOOL AS A CULTURAL PHENOMENON: HISTORY, HERITAGE, MUSEUM COLLECTION

In the second half of the 19th century, in the context of modernisation processes in Central and Eastern Europe, public interest in folk arts and crafts as important components of national identity grew. In the region of Halychyna, this led to the development of a system of professional education in the field of folk crafts. One of the most striking examples of this development was the foundation of the Ceramics School in Kolomyia (1876—1914), the first educational centre for artistic ceramics in the region. The *relevance* of the topic lies in the need for broader coverage of the context of the formation of professional schools in Halychyna, in particular Ceramics School in Kolomyia, and in understanding of the role of art schools in preserving and transforming traditions. Of particular importance is the analysis of the museum collection, which represents different stages of the School's activity, the stylistic features of its products, and the works of teachers and students that became crucial in the formation of professional artistic ceramics in the region.

The *purpose* of the article is to highlight the activities of the Kolomyia Ceramics School, as well as to analyse the process of forming a collection of its works in the funds of The National Museum. The *object* of the study is the activity of the Kolomyia Ceramics School, the *subject* is the process of forming the museum collection of the Ceramics School. The *methodological basis* of the study is an interdisciplinary approach based on a combination of historical, cultural, artistic, archival and museological analysis. The historical method was used to reconstruct the process of the School's foundation and activities, to identify the social and cultural prerequisites for its emergence. The method of art historical analysis was used to study the style, forms, and decor of the Ceramics School's products. The source study method was used in the work with archival documents and periodicals. With the help of museological analysis, the principles of forming the collection of ceramics in the National Museum's funds were studied. This approach allows us to comprehensively consider the Kolomyia Ceramics School as an educational, artistic, and cultural phenomenon.

Keywords: Kolomyia Ceramics School, art ceramics, museum collection, pottery, Halychyna, art education, stove tile making.

Вступ. У другій половині XIX століття в умовах модернізаційних процесів у Центрально-Східній Європі зростає суспільна зацікавленість народним мистецтвом і ремеслами як важливими складовими національної ідентичності. У Галичині це спричинило розвиток системи фахової освіти у сфері народного промислу. Одним із найяскравіших прикладів такого поступу стало заснування Крайової гончарної школи в Коломиї (1876—1914) — першого навчального осередку художньої кераміки у регіоні. Водночас школа відіграла важливу роль у розвитку гончарного виробництва, впровадженні нових технологій та формуванні національного стилю в художній кераміці.

Постановка проблеми зумовлена необхідністю комплексного дослідження феномену Коломийської гончарної школи не лише як освітнього закладу, а й як важливого чинника розвитку декоративно-ужиткового мистецтва та формування музейної колекції.

Актуальність теми полягає у потребі ширшого висвітлення контексту формування фахових шкіл Галичини, зокрема гончарної школи в Коломиї, в осмисленні ролі мистецьких шкіл у збереженні і трансформації традицій. Особливої ваги набуває аналіз музейної колекції, яка репрезентує різні етапи діяльності школи, стильові особливості її виробів, твори викладачів та учнів, що стали визначальними у становленні професійної художньої кераміки в регіоні.

У дослідженні використані архівні документи Центрального державного історичного архіву [1; 2; 3], документи писемного відділу Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського [4; 5; 6; 7], Звіти Крайового Сейму у Львові (стенографічні звіти, протоколи, бюлетені, резолюції, регламенти, списки членів) [8; 9] та Звіт про діяльність Національної комісії з промислових питань [10], Звіт Крайової гончарної школи [12] та Львівської промислової школи [11], публікації в тогочасних періодичних виданнях [13; 14; 15; 16; 17; 18; 19; 20; 21; 22], каталоги виставок [23; 24; 25; 26; 27]. Темі вивчення історії Коломийської гончарної школи і значення її мистецької спадщини присвячено низку досліджень українських науковців: Ю. Лащука, О. Ноги, Р. Шмагала, Г. Івашків, Р. Баран [28], А. Надопти [29], Л. Овчаренко [30], Л. Пискор [31] та польських — К. Дуди

[32], Т. Северина, Б. Костух, Я. Розальської та А. Страшевської [33].

Метою статті є висвітлення діяльності Коломийської гончарної школи як важливого мистецького та освітнього феномена кінця XIX — початку XX століття, а також аналіз процесу формування збірки її творів у фондах Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття. *Об'єкт дослідження* — діяльність Коломийської гончарної школи як освітнього мистецького осередку Галичини кінця XIX — початку XX століття, *предмет* — процес формування музейної колекції гончарної школи в збірці Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського.

До основних завдань дослідження належать:

- з'ясування соціокультурних передумов заснування школи;
- окреслення ключових етапів її функціонування та ролі провідних викладачів;
- реконструкція історії надходжень і принципів комплектування музейної збірки;
- визначення значення школи у формуванні традицій гончарства та музейного репрезентування народного мистецтва.

Методологічною основою дослідження є міждисциплінарний підхід, що ґрунтується на поєднанні історико-культурного, мистецтвознавчого, архівного та музеєзнавчого аналізу. *Історичний метод* застосований для реконструкції процесу заснування та діяльності школи, виявлення соціальних і культурних передумов її появи. *Методом мистецтвознавчого аналізу* розглянуто стилістику, форми та декор виробів гончарної школи. *Джерелознавчий метод* застосований у роботі з архівними документами, періодичними виданнями. *З* допомогою *музеєзнавчого аналізу* здійснено дослідження принципів формування колекції виробів гончарної школи у фондах Національного музею. Такий підхід дає змогу комплексно розглядати Коломийську гончарну школу як освітній, мистецький та соціокультурний феномен.

Основна частина. Коломия розташовувалася на важливих торговельних шляхах, тут здавна розвивалися різноманітні промисли та ремісничі професії, серед яких ткацтво, бондарство й гончарство. Артефактами, які засвідчують розвиток гончарства на Коломийщині, є віднайдені археологами на горі Кор-

нів (недалеко від Коломиї) жіночі глиняні скульптурки, фігурка баранчика, уламки глиняного ліпленого посуду періоду Трипільської культури IV—III тисячоліття до Р.Х., які зберігаються в колекції Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського. Традиції гончарства, закладені нашими предками, ніколи не переривалися, чому сприяли поклади глини, придатної для виготовлення гончарних виробів [28, с. 81].

Коломия здавна славилася своїми гончарами, вироби яких продавалися не тільки на міському ринку, а й були широко відомі в усій Галичині та далеко за її межами (Молдова, Угорщина). Відомо, що 1661 року в місті існував гончарний цех, затверджений королівським актом, виданим королем Яном Казимиром, до якого належали Микола Юркевич, Петро Піскозуб, Ян Басцяк [30, с. 507].

Низка економічних причин, визискування лихварів призвели до поступового занепаду гончарства. Так, у середині XIX століття в Коломиї було до 120 родин гончарів, з яких через 30 років залишилося шість: Кароля Словіцького, Антонія Словіцького, Яна Басцяка, Йозефа Піскозуба, Івана Баранюка та Дмитра Ільницького. Понад 20 гончарів втратили свої майстерні через борги ґендлярів [22, с. 2].

В останній третині XIX ст. у багатьох країнах Європи розпочався процес відродження і цілеспрямованої підтримки народних промислів, з'явилося зацікавлення побутом та мистецтвом народу. В цей період активно проводилися етнографічні та господарсько-промислові виставки, в яких значне місце приділялось експонуванню народних домашніх промислів і етнографічних предметів. Розпочаті у Лондоні 1851 року, всесвітні виставки мали значний резонанс і в Галичині, де такі європейські процеси відбувалися ще й на тлі важкого економічного становища [29, с. 281].

У 1873 році Галичина вперше взяла участь у Всесвітній виставці у Відні, яка відбулася під гаслом «Культура та освіта». Імператор Франс Йосиф I назвав цю виставку «мирним змаганням між культурними народами світу». Делегатом Галицького виставкового комітету був відомий меценат, колекціонер, природодослідник та громадський діяч граф Володимир Дідушицький. Він представив п'ятдесят три комплекти народного одягу з Га-

личини, великодні писанки, вироби з дерева, глини та шкіри [26, с. 177].

Виставка 1873 року стала зразком для проведення аграрно-промислових виставок в Галичині, які посприяли активізації не тільки музейницького руху, але й утвердженню думки про необхідність закладання ремісничих шкіл в осередках традиційного народного мистецтва, що дало б поштовх соціально-економічному розвитку краю.

1874 року Коломийський магістрат подав звернення до цісарського уряду про необхідність заснування в місті гончарної школи. Рішенням магістрату від 22 грудня 1874 року міська влада брала на себе зобов'язання «забезпечити необхідним приміщенням для школи на перші п'ять років, включаючи паливо, освітлення та обслуговування, а також виділити в бюджеті 480 злотих на цю мету» [1, с. 18—19; 8, с. 2]. Звернення не отримало схвального рішення Міністерства торгівлі, але коломийська влада не відмовилася від свого наміру. Завдяки підтримці тодішнього маршала Галицького крайового сейму Володимира Дідушицького, плани незабаром стали реальністю. Упродовж 1875—1876 років тривав процес вивчення стану розвитку домашніх промислів та доцільності відкриття гончарної школи в Коломиї. Була створена комісія для вивчення сировини, якості гончарних виробів і стану гончарного виробництва [1, с. 42]. Отримавши звіт комісії з позитивними відгуками, 15 жовтня 1876 року Міністерство торгівлі видало дозвіл на відкриття Коломийської гончарної школи і призначило вчителем колишнього майстра фабрики з виготовлення печей у Вінербергу (Відень, Австрія. — *Авт.*) з річною оплатою 800 золотих ринських Ґрегора Бехера [9, с. 13—14; 14, с. 327].

Завдання та роль гончарної школи полягали в тому, щоб поповнити малочисельні ряди гончарів і на промисловій основі забезпечити розвиток художньої кераміки усіх жанрів: ужиткової, архітектурно-декоративної (кахлі, облицювальної плитки) та скульптури.

Урочисте відкриття школи, яка спершу розташовувалася в будинку заступника бурмістра пана Саломона Візельберґа, відбулося 7 грудня цього ж року [13, с. 188]. 17 січня 1877 року за участю графа Володимира Дідушицького освятили новозбудоване приміщення для школи на Максимівці [13, с. 188; 14, с. 326; 15, с. 4].

Обов'язки першого вчителя та керівника школи упродовж шести років виконував Грегор Бехер [14, с. 327; 15, с. 4].

Вже 1877 року роботи гончарної школи експонувалися на Першій Крайовій рільничо-промисловій виставці у Львові, зініційованій В. Дідушицьким. Школа представила кухонний посуд, дві кахлеві печі, зразки будівельних орнаментів та архітектурних форм [25, с. 96]. Окрім визнаних косівських гончарів — Олекси Бахматюка та Михайла Баранюка, свої вироби презентував і один з найвідоміших коломийських гончарів Кароль Словіцький, за що отримав винагороду у розмірі «п'яти дукатів у золоті» [27, с. 1—2].

Надалі Коломийська гончарна школа, її викладачі та учні брали активну участь у багатьох регіональних і міжнародних виставках, зокрема: Господарсько-промисловій та Етнографічній виставках у Коломиї, 1880 рік; Крайовій рільничо-промисловій виставці у Кракові, 1887 рік; Загальній крайовій виставці у Львові, 1894 рік; Всесвітній виставці в Парижі, 1900 рік; Виставці домашнього промислу в Коломиї, 1912 рік.

Резонансною виставкою, яка відбувалася під патронатом графа Володимира Дідушицького та відомого етнографа Оскара Кольберга, і на якій поряд з численними творами народних майстрів були представлені й вироби гончарної школи, стала Етнографічна виставка в Коломиї 1880 року. Як зазначав Маркелій Туркавський у каталозі цієї виставки «гончарство [...] ще раз підтвердило важливе значення запровадженої в Коломиї гончарної школи» [23, с. 19]. Втім, далі подає власні зауваги щодо ефективності керівництва школою Грегором Бехером та вказує на відсутність співпраці з місцевими гончарами. Одночасно з Етнографічною виставкою, відбулася організована українською громадськістю Господарсько-промислова виставка, яка представляла досягнення сільського господарства, культуру та побут українців. Керамічні вироби на цій виставці представив тільки Кароль Словіцький [24, с. 24] — один із кращих коломийських гончарів, якого згодом запросили викладати в гончарній школі. Саме ця виставка мала вирішальне значення для побудови на місці її проведення «Українського Народного Дому в Коломиї», у якому згодом заснували перший в Галичині український громадський музей, тепер — На-

ціональний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського.

Попри активну участь школи у виставках, вона не користувалася популярністю серед коломийських гончарів. Керівник закладу Грегор Бехер не сприяв розвитку школи, а фактично перетворив її на власну майстерню. Крім того, у школі були відсутні навчальні програми з викладання рисунку, моделювання і теоретичних дисциплін [2, с. 174—178]. Тому 1881 року його усунули з керівництва навчальним закладом. Цього ж року Міністерство торгівлі Австрії призначило керівником школи технолога й архітектора Тадеуша Сікорського, який розпочав роботу з розвитку школи, запровадив навчання рисунку і розпису глиняного посуду, заохочував до навчання все більше учнів. Т. Сікорський об'єднав місцевих майстрів, заснувавши Товариство гончарів, знаходив фабрики, на яких замовляв якісні і доступні матеріали. Така опіка над майстрами сприяла розвитку гончарства та усуненню залежності гончарів від утиску гендлярів [22, с. 2]. У 1882 році, за сприяння графа Володимира Дідушицького, Тадеуш Сікорський отримав субвенцію від Крайового відділу та можливість відвідати фабрику Zsolnay у Печі (Угорщина), щоб ознайомитися з процесом виробництва промислової кераміки, та сільськогосподарську промислову виставку в Трієсті. Ця поїздка виявилася долею. 1883 року Тадеуш Сікорський одружився з донькою власника цієї фабрики, згодом отримав посаду головного художника [33, с. 21].

У зв'язку з від'їздом Т. Сікорського, тимчасовим керівником та вчителем школи призначили коломийського гончара Кароля Словіцького [3, с. 2; 10, с. 44; 14, с. 328]. Через відсутність фінансування школа опинилася на межі закриття. Щоб урятувати шкільний інвентар та приміщення школи, К. Словіцький закрити власну майстерню, відправив своїх помічників до школи і упродовж двох років на власний розсуд проводив навчання [10, с. 44].

Справжній розквіт гончарної школи розпочався з 1885 року, коли її очолив художник, професор рисунку Коломийської гімназії Валеріан Крицінський. У 1886 році заклад перейшов у підпорядкування Крайового галицького уряду і Валеріан Крицінський отримав офіційне призначення директора Крайової гончарної школи в Коломиї [10, с. 44; 12, с. 4; 16, с. 4]. В. Крицінський розумів, що головною

цінністю гончарних виробів в Коломії та околицях є особливий, тільки їм притаманний, характер декору. Він розробив власну методику навчального процесу, своєрідну систему декорування керамічних виробів, що базувалася на спадщині не тільки відомого косівського гончара Олексі Бахматюка, а й місцевих гончарів. Запросив викладати в школі точіння та формування колишнього учня Тадеуша Славінського, а інструктором з випалювання та полив Кароля Словіцького [10, с. 44; 12, с. 4; 15, с. 4].

Вже 1887 року Крайова гончарна школа взяла участь у Крайовій виставці у Кракові, де представила вироби в традиційному і класичному стилях. Школу нагородили срібною медаллю (до цього таких нагород школа не мала). В. Крицінський був відзначений одразу трьома медалями: за методику ведення шкільного навчання, за оригінальну стилізацію орнаментальних розписів та вміле керівництво закладом [10, с. 44].

Поряд із вдосконаленням технології виготовлення вжиткових виробів велика увага в школі приділялася й розвитку кахлярства. Валеріан Крицінський створював орнаменти кахель для печей в стилі Бахматюка, а також розробляв кахлі пластичних форм. У цей період він запросив на роботу досвідченого кахляра Степана Скрипнічука, випускника гончарної школи; для виготовлення форм на кахлі пана Пшибилу, а викладачем рисунку Станіслава Дачинського [14, с. 332; 17, с. 4].

У 1888 році гончарною школою виготовлено на замовлення та встановлено декілька кахляних печей в Коломії і найближчих селах. Наступного року кахлярство було настільки удосконалене, що збільшився попит на печі гончарної школи, які вирізнялися якістю, гарним оздобленням та доступною ціною. У цей період відкрито ще дві майстерні з виготовлення вжиткового посуду та кахель — Тадеуша Славінського, згодом Кароля Словіцького, що дало змогу збільшити обсяги виробництва гончарних виробів. Одночасно з кахлярством у школі було запроваджено новий відділ архітектурної поліхромії [14, с. 332—333; 17, с. 5]. Виготовляли плитки для оздоблення фасадів, великі керамічні медальйони і верхівки для оздоблення вістря даху, розписані технікою ритуння та покриті поливою. Такий архітектурний декор підкреслював обрамлення вікон, фронтонів, балюстрад. До навчального плану було також вве-

Іл. 1. Викладачі та учні Крайової гончарної школи в Коломії. 1891 р. Зліва направо: Станіслав Дачинський — викладач рисунку, Валеріан Крицінський — керівник школи, Кароль Словіцький — інструктор з випалювання, Тадеуш Славінський — викладач точіння та формування. Світлина з журналу «Swiat». 1891. № 4. С. 329

дено виробництво дахівок, дренажних та каналних труб, форм для вжиткового посуду та золочення по глині (іл. 1).

У 1890 році Валеріан Крицінський звернувся до Крайового відділу з проханням усунути його від керівництва гончарною школою, оскільки не міг одночасно поєднувати викладання в гімназії з обов'язками керівника. Тому в цьому ж році Крайовий відділ призначив новим директором хіміка-технолога Олександра Клімашевського [20, с. 1]. У зв'язку зі збільшенням кількості учнів постала потреба у розширенні існуючого приміщення. У 1891—1892 роках, за проєктом головного коломийського будівничого Луціяна Бекера (1852—1921) [11, с. 64] здійснено реконструкцію шкільного будинку [10, с. 56; 21, с. 5]. Центральна частина будівлі стала двоповерховою, добудовано два бічні крила. Загальна площа будівлі становила 870 м² і вміщувала в себе: коридор зі сходовою кліткою, 13 шкільних класів, підвал і квартиру для сторожа. Також на першому поверсі розташовувались канцелярія, музей та лабораторія. Фасад будівлі оздоблювали герби краю та міста (не збереглися. — *Авт.*), декоративні миски (медальйони), фриз та архівольт з вазою в стилі коломийської майоліки [10, с. 56]. Будівлю школи увиразнював великий димовий канал від печі для випалу, який знаходився в лівому крилі будинку та складався з трьох композиційних частин, центральна з яких була орнаментована геометричним мотивом, викладеним із цегли в процесі побудови комина. Висота комина висота була дещо вищою за висоту мезоні-

Іл. 2. Будинок Крайової гончарної школи. Поштова листівка. Кін. XIX ст.

Іл. 3. Будинок колишньої Крайової гончарної школи. Фото Я. Проціва. 2023 р.

Іл. 5. Декоративний медальйон на фасаді колишньої гончарної школи

ну другого поверху (іл. 2). Донедавна над входними дверима містилася кована решітка із роком реконструкції будівлі — 1891 [31, с. 174]. Тепер дане приміщення належить до житлового фонду, на фасаді будівлі ще зберігся поліхромний декор з народними мотивами (іл. 3, 4, 5).

Олександр Клімашевський зосередив роботу школи над вдосконаленням технології виробів, роз-

Іл. 4. Вхід до приміщення колишньої гончарної школи. Фото Я. Проціва. 2023 р.

ширенням їх асортименту, вивченням барвників і їх застосування. Водночас змінився попередній склад педагогічного колективу: викладачем рисунку призначено художника-живописця Станіслава Дачинського; майстром з виготовлення кахель, полив та випалу посуду — Стефана Скрипнічука, інструктором з точіння та формування гончарних виробів — Антіна Коструб'яка [10, с. 45]. Основним завданням школи було теоретичне та практичне навчання учнів, підмайстрів, майстрів гончарного промислу та споріднених з ним галузей. Навчання у школі тривало три роки, а для підмайстрів та майстрів від одного місяця до року. З теоретичних наук вивчали: польську мову, математику, фізику, хімію, релігію, бухгалтерський облік, технологію виготовлення кераміки, рисунок від руки, моделювання. Також у школі учні набували практичних навичок з виготовлення цегли, дренажних трубок і дахівок; ужиткового та декорованого посуду, кахель та встановлення кахляних печей [10, с. 45; 12, с. 9].

Коломийська гончарна школа, починаючи з 1890 року, досягла високого мистецького рівня і зайняла провідне місце у шкільництві Галичини. На Всесвітній виставці 1900 року в Парижі були представлені вироби зі східної Галичини, серед яких експонувалися твори гончарної школи. Експозиція Галичини була відзначена золотою медаллю, дипломом про нагородження якою зберігається у колекції Національного музею (іл. 6).

Іл. 6. Диплом про нагородження золотою медаллю експозиції Галичина на Всесвітній виставці в Парижі. 1900 р. З колекції Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського

У 1901 році завершено будівництво «Українського Народного Дому в Коломії», авторами проекту якого були відомі коломийські будівничі Луцій Бекер та Діонісій Кшичківський [6, арк. 19]. До внутрішніх і зовнішніх оздоблювальних робіт Управа Народного Дому залучила викладачів гончарної школи Станіслава Дачинського, який розробив оформлення внутрішнього інтер'єру, та Кароля Луцевського, який виконав скульптурну композицію на атику, скульптури та ліпнину для оздоблення інтер'єру театрального залу [7, арк. 11] (іл. 7, 8).

Сьогодні це одна з найкрасивіших будівель Коломії, у якій розташований Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського.

Збірка Музею налічує понад п'ятдесят тисяч одиниць збереження, які представляють всі види традиційного народного мистецтва гуцулів та покутян з XVII століття до сьогодення: художня обробка дерева, художня обробка металу та шкіри, гончарство, декоративне ткацтво, килимарство, вишиття, одяг та прикраси, писанкарство. Колекція художньої кераміки становить близько 5 тисяч творів з кінця XVIII ст. до наших днів з відомих осередків Гуцульщини (Косів, Пістинь, Кути) та Покуття (Коломия, Городенка, Снятин), які здавна мали поклади гончарних ґрунтів.

Значне місце у збірці кераміки Музею належить творам Коломийської гончарної школи. Це понад

Іл. 7. Кароль Луцевський (1864—1917). Скульптурна композиція на атику Народного Дому в Коломії. 1903 р.

Іл. 8. Кароль Луцевський (1864—1917). Скульптура Атланта. 1900 р.

200 різнопланових творів кінця XIX — початку XX століття: декоративно-ужиткові вироби (тарелі, свічники, вази, глечики, деталі для оздоблення уми-

Іл. 9. Портрет о. Зенона Кириловича — катехита гончарної школи. Поч. XX ст. З колекції Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського

Іл. 10. Консоль з гербом Коломиї. 1877 р. З колекції Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського

вальника), архітектурні деталі (тарелі-медальйони, консоль, фризи), 113 кахель з розібраних печей, а також дві печі в народному стилі.

Формування збірки розпочалося з 1929 року. Перші твори подарували поштовий урядник Мацькевич [4, запис від 10.11.1929 р.], землевласник Євстахій Турянський з Вибранівки Стрийського повіту [4, запис від 12 травня 1931 р.], колишні викладачі

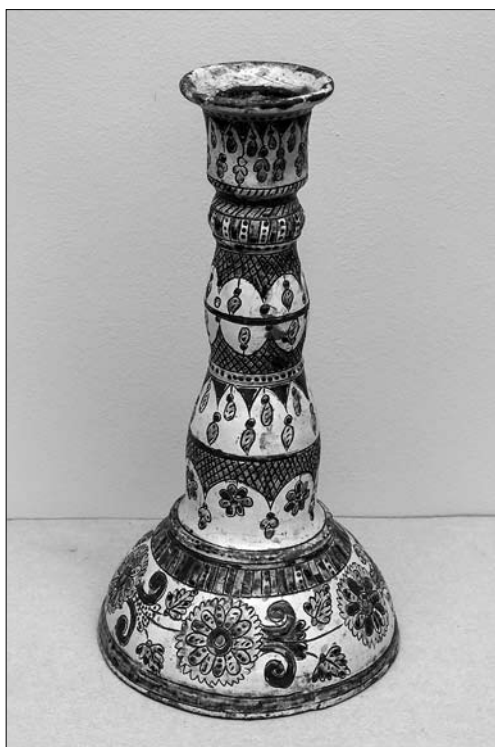
гончарної школи Стефан Скрипнічук [5, запис від 18.02.1932 р.; 6, запис від 15.07.1935 р.] та Антін Коструб'як [5, запис від 10.12.1951 р.]. Серед подарованих предметів декоративні та вжиткові вироби: вази, тарелі, свічники, елементи поліхромного архітектурного оздоблення: великі медальйони, фризи, керамічна плитка для оздоблення фасадів будівель. До цікавих зразків виробів гончарної школи можна віднести барельєфне зображення катехита школи отця Зеновія Кириловича. Портретне зображення виконане в профіль, овальної форми та оформлене в паспарту й дерев'яну раму (іл. 9).

У 1937 році з Коломийського Магістрату Музеєві передано тридцять два предмети, серед яких декоративно-ужиткові вироби, архітектурні деталі, форми для виготовлення кахель, декоративні вставки для печей, а також кілька предметів інвентарю — гончарне коло, ножі та залізна рамка для виготовлення дахівок [6, запис від 16.09.1937 р.]. Відомо, що у 1920 році інвентар школи, що залишився після її закриття, упорядкував, за проханням Крайового відділу, колишній викладач рисунку Станіслав Дачинський [32, с. 351]. Згодом предмети були передані Магістрату.

Ужиткові вироби школи перших років її діяльності під керівництвом Ґрегора Бехера в музейній колекції не представлені, натомість зберігається елемент архітектурного оздоблення — керамічна консоль з гербом Коломиї та штампом гончарної школи. Такі консолі були виготовлені для оздоблення фасаду новобудованої 1877 року коломийської Ратуші, в якій розмістився магістрат. Фасад будівлі і нині прикрашають 9 консолей. Фактично, це один із найдавніших виробів, що свідчить про те, що в школі окрім ужиткового посуду виготовляли архітектурні деталі (іл. 10).

Окрему групу творів школи, переданих з магістрату, становлять свічники, збанки, вази, виготовлені на початку XX століття. У формі та декорі цих виробів поєднані народні традиції і впливи стилю «модерн», а також застосовано новаторський підхід у розробці полив (іл. 11, 12, 13).

Період започаткування кахлярства у школі відображають 17 кахель зі стилізованими рослинними орнаментами, серед яких одна датована 1888 роком та з ритованим написом *Kr Sz Gam w Kolomyi*. У музейній колекції представлений також набір кахель 1890-х ро-

Іл. 11. Ян Словіцький (1860—1920?). Свічник. Кін. XIX ст. З колекції Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського

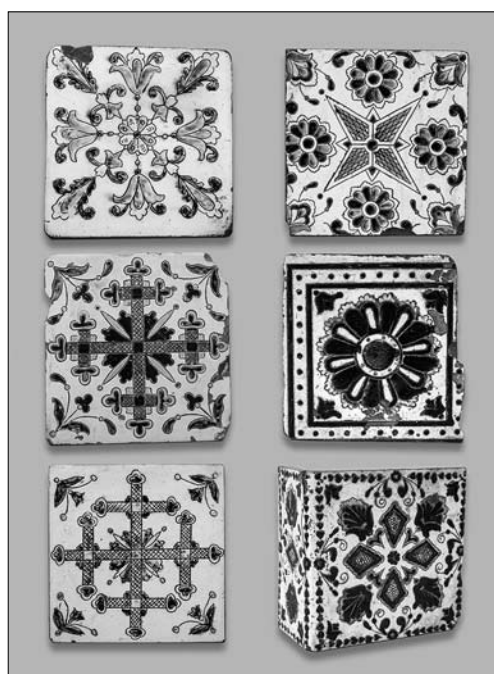
Іл. 12. Таріль-медальйон. Поч. XX ст. З колекції Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського

ків (іл. 14). Це 96 кахель, на яких поряд із рослинними зображені мотиви геометричного характеру («хрещаті»). Увагу привертають кахлі із портретними зображеннями святих, покутян в народному одязі, а також дві кахлі з портретами євреїв (іл. 15).

Відкриття кахлярської майстерні при школі сприяло появі нових розробок кахель і декоративних

Іл. 13. Таріль. Кін. XIX ст. — поч. XX ст. З колекції Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського

Іл. 14. Кахлі. 1888 р. З колекції НМНМГП імені Й. Кобринського

вставок для печей. Свідченням цьому є представлені в колекції великі моделі декоративних плит із зображенням сови, двох пташок та форми для виготовлення рельєфних кахель. Кахляні печі гончарної школи вирізнялися різноманітністю форм і типів архітектурно-декоративних елементів, багатою орнаментальною варіативністю. У музейній колекції зберігаються дві печі, виконані в народному стилі та 7 печей з рельєфними кахлями, замовлені 1900 року Управою товариства «Український Народний Дім у Коломий» для новозбудованої будівлі у відомого ко-

Іл. 15. Кахлі. 1890 р. З колекції НМНМГП імені Й. Кобринського

Іл. 17. Модель декоративної плити «Сова». 1911 р. З колекції НМНМГП імені Й. Кобринського

Іл. 16. Майстерня братів Кароля та Яна Сьомяків. Піч. 1900 р. З колекції НМНМГП імені Й. Кобринського

ломийського кахляра, випускника гончарної школи Кароля Сьомяка [7, арк 5] (іл. 16, 17).

Серед авторських робіт представлені вироби учнів школи — Якуба Бангюльцеля (?—1897 або

1898) (ваза), Яна Словіцького (1860—1920?) (свічник), Станіслава Патковського (1880—1974) (миска і горнятко з блюдцем), А. Люкаса (свічник) (іл. 18, 19, 20). З часом колишні учні Коломийської гончарної школи стали відомими майстрами художньої кераміки. Багато з них відкрили власні майстерні (Тадеуш Славінський, брати Кароль та Ян Сьомяки, Володимир Стадниченко в Коломиї; Петро Кошак в Пістині; Томаш Напп, Ян Брошкевич в Кутах; Юрій (Григорій) Лебіщак у Галичі), Михайло Троян у Колачицях (тепер Республіка Польща), працювали на промислових підприємствах, зокрема на фабриці Івана Левинського у Львові (Жигмунд Дзбанський, Юрій (Григорій) Лебіщак, Антін Коструб'як, Осип Білоскурський); фабриці Жолнай в Педі, Угорщина (Тадеуш Сікорський, Тадеуш Славінський, Жигмунд Дзбанський). Учні гончарної школи продовжили свою роботу в напрямку фахової мистецької освіти в різних закладах Європи та Азії, зокрема викладачами та інструкторами стали Тадеуш Славінський, Антін Коструб'як, Стефан Скрипнічук, Жигмунд Дзбанський (Коломийська гончарна школа), Альбін Білоус (Крайова наукова гончарна майстерня, с. Товсте), Ян Словіцький (Крайова наукова гончарна майстерня, с. Поремба Жеготи (тепер Республіка Польща), с. Потелич), Крайові гончарні курси (Рата під Равою); Юрій Лебіщак, Станіслав та Микола Патковські, Осип

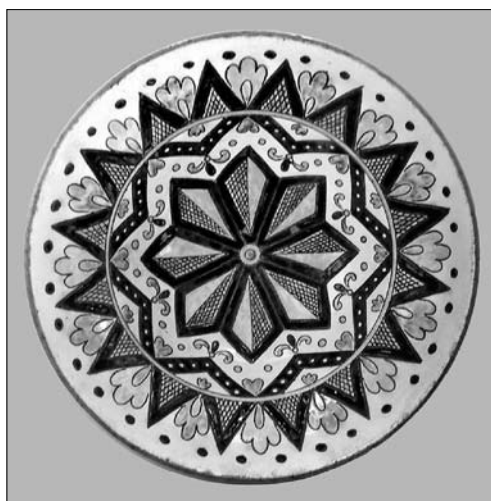

Іл. 18. Якуб Бангюльцель (?—1896 або 1897) Ваза. 1887 р. З колекції НМНМГП імені Й. Кобринського

Білокурський (Майстерня Опішнянського гончарного навчально-показового пункту, Миргородська художньо-промислова школа), Осип Білокурський (Експериментальна гончарна майстерня, м. Алмати, Казахстан). Після припинення діяльності гончарної школи в 1914 році Антін Коструб'як упродовж чотирнадцяти років працював на Станції керамічних виробів при Львівській політехніці, де викладав кахлярство.

Серед відомих випускників школи був відомий гончар Петро Кошак, мистецька спадщина якого найповніше представлена в музейній колекції кераміки. На крайовій виставці у Львові (1894) його відзначили срібною медаллю. У Коломиї на виставці домашніх промислів (1912), організованій під патронатом цісаря Франца Йосифа I, П. Кошак також отримав срібну медаль. Його роботи експонувалися на Всесвітніх виставках в Парижі (1937) та Нью-Йорку (1939).

Значний внесок у розвиток професійної української художньої кераміки, формування національного стилю і впровадження нових технологій здійснили випускники Коломийської гончарної школи — Юрій Лебідь, Осип Білокурський, Станіслав та Микола Патковські. Осип Білокурський, зокрема, став автором перших підручників (шести) з технології виробництва кераміки, написаних українською мовою.

Іл. 19. Станіслав Патковський (1880—1974). Миска. 1900 рр. З колекції НМНМГП імені Й. Кобринського

Іл. 20. Ваза. Поч. XX ст. З колекції НМНМГП імені Й. Кобринського

Висновки. Коломийська гончарна школа (1876—1914) посіла визначне місце в історії мистецької освіти та розвитку художньої кераміки Галичини. Вона стала першим спеціалізованим закладом, який поєднав традиційне ремесло з фаховою підготовкою майстрів, упровадивши новітні на той час методи навчання, технологічні інновації та естетичні стандарти. Її діяльність сприяла збереженню й оновленню регіональної гончарної традиції, формуванню національного стилю та піднесенню соціального статусу майстрів гончарства.

Музейна колекція творів гончарної школи у фондах Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Йосафата Кобринського

засвідчує вагомий мистецький і культурний потенціал закладу. Зібрані вироби репрезентують різноманіття функціональних форм, стилів і технологічних рішень, що дає підстави розглядати цю збірку як джерело для реконструкції історії школи, її персоналій та виробничих практик.

Перспективними напрямками подальших досліджень є глибше вивчення творчості викладачів і випускників школи, атрибуція музейних експонатів на основі архівних джерел, аналіз еволюції стильових рис кераміки та розширення знань про роль Коломийської гончарної школи у розвитку промислової освіти в українському та європейському культурно-му контекстах.

Список скорочень

НМНМГП імені Й. Кобринського — Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського, м. Коломия

ЦДІАУ — Центральний державний історичний архів України, м. Львів

- Справа про організацію гончарної школи в м. Коломий. ЦДІАУ (Центральний державний історичний архів України, м. Львів). Ф. 146. Оп. 4. Спр. 4363. Т. I. 1876—1880 рр. 227 с.
- Справа про організацію гончарної школи в м. Коломий. ЦДІАУ (Центральний державний історичний архів України, м. Львів). Ф. 146. Оп. 4. Спр. 4364. Т. II. 1881—1883 рр. 270 с.
- Справа про організацію гончарної школи в м. Коломий. ЦДІАУ (Центральний державний історичний архів України, м. Львів). Ф. 146. Оп. 4. Спр. 4365. Т. III. 1884—1887 рр. 242 с.
- Книга надходжень музейних експонатів № 1. Запис від 10.11.1929 р.; 12 травня 1931 р.; 18.02.1932 р.
- Книга надходжень музейних експонатів № 2. Запис від 15.07.1935 р.; 16.09.1937 р.; 10.12.1951 р.
- Книга протоколів загальних зборів «Института «Рускій Народный Домъ въ Коломыи»». 1887—1895. Кн.—27440. Пс—962. 48 с.
- Книга протоколів засідань «Управляющего Совета Народного Дома в Коломий». 1900—1906. Кн.—27441. Пс—963. 300 с.
- Sprawozdanie Wydziału krajowego w sprawie założenia szkoły garncarstwa w Kołomyi. Alegata do sprawozdań stenograficznych z siódmej sesji trzeciego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicji i Lodomeryi wraz z W. Ks. Krakowskiem z r. 1876. Alegat 27. Lwów, 1876. S. 2.
- Sprawozdanie z czynności Wydziału krajowego za czas od 1. Stycznia 1876 do 30. Kwietnia 1877. Alegata do sprawozdań stenograficznych z pierwszej sesji czwartego peryodu Sejmu... z r. 1877. Alegat 13. Lwów, 1877. S. 13—14.
- Sprawozdanie z czynności Komisji krajowej dla spraw przemysłowych za czas od 1. grudnia 1894 do końca listopada 1895 z krótkim rzutem oka na ostatnie sześćdziesiąt lat działalności Komisji. Alegat VIII. Sprawozdania szczegółowe o stanie krajowych szkół zawodowych. Lwów, 1896. S. 43—58.
- Czwarte sprawozdanie C. K. Państwowej Szkoły Przemysłowej we Lwowie za rok szkolny 1895/6. Lwów, 1896. S. 64.
- Klimaszewski A. Pierwsze sprawozdanie Krajowej Szkoły Garncarskiej w Kołomyi za rok szkolny 1898/9 oraz historia Szkoły od jej założenia. Kołomyja, 1899. S. 25.
- Школа горнчарска в Коломыѣ. Русская Рада. Ч. 24. С. 188.
- Mardyrosiewicz B. Szkoła garncarska w Kołomyji. Swiat. 1891. № 14. S. 325—334.
- Mardyrosiewicz B. Szkoła garncarska w Kołomyji. Gazeta Kolomyjska. 1891. № 25. S. 3—5.
- Mardyrosiewicz B. Szkoła garncarska w Kołomyji. Gazeta Kolomyjska. 1891. № 26. S. 3—5.
- Mardyrosiewicz B. Szkoła garncarska w Kołomyji. Gazeta Kolomyjska. 1891. № 27. S. 5.
- Mardyrosiewicz B. Szkoła garncarska w Kołomyji. Gazeta Kolomyjska. 1891. № 28. S. 3—4.
- Mardyrosiewicz B. Szkoła garncarska w Kołomyji. Gazeta Kolomyjska. 1891. № 29. S. 4—6.
- Jeszcze w sprawie szkoły garncarskiej. Gazeta Kolomyjska. 1891. № 31. S. 1—2.
- Nowy budynek szkoły garncarskiej... Gazeta Kolomyjska. 1891. № 45. S. 5.
- Sprawa garncarska w Kołomyi. Wiadomości przemysłowo-rekodzielnicze. 1885. № 6. S. 2.
- Turkowski M. Wystawa Etnograficzna Pokucia w Kołomyi. Kraków, 1880. S. 21.
- Чорный П. Выставка господарско-промыслова въ Коломыѣ. Накладомъ редакціи «Господаря и Промышленника». Станиславовъ 1881. 63 с.
- Katalog krajowej wystawy rolniczej i przemysłowej we Lwowie 1877. Lwów, 1877. S. 96.
- Polska na wystawie powszechnej w Wiedniu 1873. Listy Agatona Gillera. T. 1. S. 199.
- Wystawa Krajowa Rolnicza i Przemysłowa: organ komitetu wystawy. Bezplatny dodatek do czasopisma «Tydzien». 1877. № 23. S. 1—2.
- Баран Р. Коломия — центр гончарства. Історико-етнографічне та мистецьке життя Покуття: минуле і сьогодення. Матеріали науково-практичної конференції з питань дослідження історико-етнографічного регіону Покуття. Коломия, 2013. С. 80—89.
- Надопта А. Аграрно-промислові та етнографічні виставки в Галичині в кінці XIX на початку XX ст. як важливий чинник до зародження українського етнографічного музейництва. Наукові зошити історичного факультету. Львівський національний університет

- ім. Івана Франка. Збірник наукових праць. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2010. Вип. 11. С. 281—292.
30. Овчаренко Л. Статут гончарного цеху м. Коломия 1661 року. Статут промислової спілки м. Коломия 1884 року. *Українська керамологія. Національний науковий щорічник за рік 2008. Книга IV. Том 2. Опішне*, 2018. С. 507—552.
 31. Пискор Л. Архітектурне обличчя міста. Маловідомі сторінки життя та діяльності будівничих Л. Бекера (1852—1921) та Д. Кшичківського (1861—1943). *Сучасний контент. Музейна галузь. Історія, здобутки та перспективи. Матеріали Міжнародної наукової конференції з нагоди 90-річчя заснування Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського (м. Коломия, 6—8 жовтня 2016 року)*. Коломия, 2016. С. 173—179.
 32. Duda Krzysztof. Od Kolomyi do Krakowa. Przyczynek do biografii Stanisława Daczynskiego (1856—1941). *Rocznik Filozoficzny Ignatianum*. Kraków, 2021. № 2. S. 317—359.
 33. Rozalska J. uzup. Straszewska A., Sikorski Tadeusz. *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających (zmarłych przed 1966 r.). Malarze, rzeźbiarze, graficy*. Tom XI. Warszawa, 2023. S. 20—23.
- REFERENCES
- CSHAU (Central State Historical Archive of Ukraine, Lviv). F. 146. Op. 4. Sp. 4363 (Vol. 1: 1876—1880) [in Ukrainian].
- CSHAU (Central State Historical Archive of Ukraine, Lviv). F. 146. Op. 4. Sp. 4364 (Vol. 2: 1881—1883) [in Ukrainian].
- CSHAU (Central State Historical Archive of Ukraine, Lviv). F. 146. Op. 4. Sp. 4365 (Vol. 3: 1884—1887) [in Ukrainian].
- Museum accession register, 1*. Entries dated: November 10, 1929; May 12, 1931; February 18, 1932 [in Ukrainian].
- Museum accession register, 2*. Entries dated: July 15, 1935; September 16, 1937; December 10, 1951 [in Ukrainian].
- Minute book of the general meetings of the Institute «Ukrainskyi Narodnyi Dim v Kolomyi»*. 1887—1895 [in Ukrainian].
- Minute book of the Governing Council of the the Institute «Ukrainskyi Narodnyi Dim v Kolomyi»*. meeting 1900—1906 [in Ukrainian].
- (1876). *Report of the Regional Department on the matter of establishing a Ceramics School in Kolomyia. Appendices to the stenographic reports of the seventh session of the third period of the Sejm of The Land of the Kingdom of Galicia and Lodomeria with the Grand Duchy of Krakow, 1876. Appendix, 27*. Lviv [in Polish].
- (1877). *Activity report of the Regional Department for the period from January 1, 1876 to April 30, 1877. Appendices to the stenographic reports of the first session of the fourth period of the Sejm, year 1877. Appendix, 13*. Lviv [in Polish].
- (1896). *Activity report of the Regional Industrial Commission for the period from December 1, 1894 to the end of November 1895, with a brief overview of the past six years of the Commission's activities*. Lviv, 1896. Appendix, VIII [in Polish].
- (1896). *Fourth report of the Imperial-Royal State Industrial School in Lviv for the school year 1895/6*. Lviv [in Polish].
- Klimaszewski, A. (1899). *First report of the Regional Ceramics School in Kolomyia for the school year 1898/9 and a history of the School since its foundation* (P. 25). Kolomyia [in Polish].
- (1877). *Ceramics School in Kolomyia. Ruska Rada* (Part 24, p. 188) [in Ukrainian].
- Mardyrosiewicz, B. (1891). *Ceramics School in Kolomyia. Swiat*, 14, 325—334 [in Polish].
- Mardyrosiewicz, B. (1891). *School in Kolomyia. Gazeta Kolomyjska*, 25, 3—5 [in Polish].
- Mardyrosiewicz, B. (1891). *Ceramics School in Kolomyia. Gazeta Kolomyjska*, 26, 3—5 [in Polish].
- Mardyrosiewicz, B. (1891). *Ceramics School in Kolomyia. Gazeta Kolomyjska*, 27, 5 [in Polish].
- Mardyrosiewicz, B. (1891). *Ceramics School in Kolomyia. Gazeta Kolomyjska*, 28, 3—4 [in Polish].
- Mardyrosiewicz, B. (1891). *ceramics School in Kolomyia. Gazeta Kolomyjska*, 29, 4—6 [in Polish].
- (1891). *Further on the matter of the Ceramics School. Gazeta Kolomyjska*, 31, 1—2 [in Polish].
- (1891). *New building of the Ceramics School... Gazeta Kolomyjska*, 45, 5 [in Polish].
- (1885). *Sprawa garncarska w Kolomyi. Wiadomosci przemyslowo-rekodzielnicze*, 6, 2 [in Polish].
- Turkavskiy, Markelii. (1880). *Ethnographic Exhibition in Kolomyia*. Krakow [in Polish].
- Chorny, P. (1881). *Agricultural and industrial exhibition in Kolomyia. Published by the editorial office of Hospodar i Promyslovyk*. Stanislaviv [in Ukrainian].
- (1877). *Catalogue of the National Agricultural and Industrial Exhibition in Lviv 1877*. Lviv [in Polish].
- (1873). *Poland at the World Exhibition in Vienna 1873. Letters of Agaton Giller* (Vol. 1, p. 199) [in Polish].
- (1877). *National Agricultural and Industrial Exhibition: Organ of the Exhibition Committee. Free supplement to the magazine «Tydzien»*, 23, 1—2 [in Polish].
- Baran, R. (2013). *Kolomyia — the center of ceramics*. In: *Historical, ethnographic and artistic life of Pokuttia: past and present. Materials of the research and practical conference on the study of the historical and ethnographic region of Pokuttia* (Pp. 80—89). Kolomyia [in Ukrainian].
- Nadopta, A. (2010). *Agricultural-industrial and ethnographic exhibitions in Galicia at the end of the 19th and the beginning of the 20th centuries as an important factor in the emergence of Ukrainian ethnographic museology*. In: *Scholarly Notes of the History Faculty. Ivan Franko National University of Lviv* (Issue 11, pp. 281—292) [in Ukrainian].

- Ovcharenko, L. (2018). Statute of the pottery shop in Kolomyia of 1661. The Statute of the Industrial Union of Kolomyia in 1884. *National scientific yearbook for the year 2008* (Book IV, vol. 2, pp. 507—552). Opishne [in Ukrainian].
- Pyskor, L. (2016). The architectural face of the city. Little-known pages of the life and work of architects L. Becker (1852—1921) and D. Krzychowski (1861—1943). In: *Modern Content. Museum Sector. History, Achievements and Prospects. Materials of the International Scientific Conference on the 90th Anniversary of The Josaphat Kobrynskyi National Museum of Hutsulshchyna and Pokuttia Folk Art, Kolomyia, October 6—8, 2016* (Рр. 173—179). Kolomyia [in Ukrainian].
- Duda, Krzysztof. (2021). From Kolomyia to Krakow. Contribution to the biography of Stanisław Daczynski (1856—1941). *Ignatianum Philosophical Yearbook*, 2, 317—359 [in Polish].
- Rozalska, J., & Straszewska, A. (2023). Sikorski, T. In: *Dictionary of Polish and Foreign Artists Working in Poland (Deceased before 1966). Painters, Sculptors, Graphic Artists* (Vol. XI, pp. 20—23). Warsaw [in Polish].